

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף לט

משנה: שור של פקח: פקח = אדם גדול שאינו חרש או שוטה.

ושל חרש ושוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור: 'בואר בגמ' מדוע פטור.

שור של חש"ו שנגח, בית דין מעמידין וכו': הגמ' תקשה שדין זה סותר את הדין הקודם (= שור של חש"ו שנגח שור של פקח פטור).

נתפקח החרש ונשתפה (= חזר להיות שפוי) השוטה והגדיל הקטן, חוזר השור להיות תם, לפי שהתנא של משנתנו סובר ש'רשות מְשֻׁנָּה', כלומר שור מועד שיצא מרשותו של אדם זה ונכנס לרשותו של אדם אחר משתנה דינו וחוזר להיות תם.

שור האצטדין: שור המיועד לנגוח, כלומר שמלמדים אותו לנגוח ולהרוג אנשים לשם משחק (**כמנהג המלכים הגויים**) שנגח והרג אדם, אינו חייב מיתה, שנאמר **"וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמָת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר"**, דהיינו שרק אם נגח מעצמו חייב מיתה ולא שאחרים 'מגיחים' אותו.

גמרא: הא גופא קשיא: ברישא אמרת ששור של חש"ו שנגח פטור, וא"כ משמע שלא מעמידים אפוטרופוס לשור תם של יתומים שנגח שיהיה במקום הבעלים (= החש"ו) כדי שהניזק יוכל לתבוע את האפוטרופוס ולגבות חצי נזק מגופו של השור, ואילו בסיפא אתה אומר 'מעמידין להם אפוטרופוס' ומשמע שמעמידים אפוטרופוס לשור תם של יתומים שנגח.

רבא מתרץ: באמת לא מעמידים אפוטרופוס לשור תם של יתומים וכפי שמשמע מהרישא, וכוונת המשנה בסיפא ששור של חש"ו שנגח והחוזק נגחן מעמידים להם אפוטרופוס, העמדת האפוטרופוס אינה לגבות חצי נזק מגופו של השור, אלא כדי להפוך את השור למועד שאם יחזור ויגח ישלם נזק שלם מהעלייה (= מהנכסים). **ביאור:** אי אפשר להעמיד אפוטרופוס לשור תם של יתומים, לפי ששור תם משלם מגופו, וגופו של השור הוא 'מטלטלין' של יתומים והדין הוא שאין בית דין נזקקין

למטלטלין של יתומים, אבל שור מועד של יתומים שנגח הנזק נגבה מהקרקע של היתומים, ולכן מעמידים אפוטרופוס שיהיה במקום הבעלים כדי שהניזק יוכל לגבות מהקרקע של היתומים.

שאלה: מעליית מאן: מהעלייה של מי, של היתומים או של האפוטרופוס?

תשובה: נחלקו בזה רבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא.

קושיא: ומי א"ר יוחנן הכי וכו'? והרי אמר רב יהודה שבית דין לא נזקקין לנכסי יתומים לגבות מהם אלא אם אביהם לווה בריבית מגוי, שאז אנו חוששים להפסד היתומים ובי"ד מוכרים מכנסיהם כדי לכסות את החוב, ולדעת רבי יוחנן בי"ד נזקקין לנכסי יתומים רק לשטר שיש בו ריבית (= כנ"ל משום הפסד) ולכתובת אשה, דהיינו כתובת אלמנת אביהם, שכל עוד לא יתנו לה כתובה היא ניזונת משל היתומים ויש להם הפסד. וא"כ קשה שלדעת רבי יוחנן בית לא נזקקין לנכסי יתומים כשאין להם הפסד, ואילו כאן הוא אמר שכן גובים מעליית יתומים.

תירוץ: איפוך: תהפוך את השיטות ותאמר שלדעת רבי יוחנן גובים מהעלייה של האפוטרופוס.

אמר רבא: משום שקשה לך שיש סתירה בדברי רבי יוחנן אתה הופך את השיטות, ונמצא שאתה אומר שרבי יוסי בר חנינא (החולק על ר"י) טועה וסובר שגובים מעליית יתומים למרות שההלכה היא שלא גובים, וזה אי אפשר לומר, שהרי רבי יוסי בר חנינא הוא דיין ויורד לעומק הדין.

הגמ' חוזרת בה:

אלא לעולם לא תיפוך: באמת לא הופכים את השיטות, אלא שבמקרה שהשור שלהם הזיק הדין שונה ורבי יוחנן מודה בזה שבי"ד כן נזקקים לנכסיהם לשלם לניזק, וזאת כדי שישמרו על השור שלהם שלא יזיק.

כעת הגמ' מבארת את מחלוקתם:

רבי יוחנן אמר מעליית יתומים: לפי שאם תאמר שגובים מהאפוטרופוס, אף אחד לא ירצה להתמנות להיות אפוטרופוס לנכסי יתומים.

רבי יוסי בר חנינא אמר: גובים מהאפטרופוס לפי שהוא לא שמר על השור כראוי, אבל לאחר שיגדלו היתומים חוזר האפטרופוס וגוה מהם, וזאת כדי שהאנשים לא ימנעו מלהתמנות אפטרופוסים לנכסי יתומים.

*

ומעמידים להן אפטרופין לתם לגבות מגופו - תנאי היא: מה שמשנתנו סוברת שאין מעמידים אפטרופסים לחש"ו לגבות משור תם - שנוי במחלוקת תנאים בברייתא.

דתניא שור שנתחרשו בעליו וכו': בברייתא יש שתי מחלוקות: ברישא - האם מעמידין אפטרופין להעיד על השור, ולהלן תבאר הגמרא את המחלוקת. בסיפא - האם לאחר שהתפקח השוטה וכו' חוזר השור להיות תם, ולהלן תבאר הגמרא את המחלוקת.

אמרו, מאי הרי הוא בתמותו: אמרו בני הישיבה: מה כוונת הברייתא ברישא בדעת סומכוס ששור של חרש ושוטה 'הרי הוא בתמותו' עד שיעידו בו בפני הבעלים?

אם נפרש ששור כזה אינו נעשה מועד כלל - הרי בסיפא כתוב שכשנתפקחו הבעלים שלו הוא 'חוזר לתמותו' כלומר שהוא היה עד עכשיו מועד!

אלא פירוש הדברים: 'הרי הוא בתמימותו' דהיינו הוא נשאר שלם ותמים ולא גובים ממנו את חצי הנזק. כי לדעת סומכוס לא מעמידים אפטרופוס לגבות שור תם מגופו. (אמנם כן מעמידין לו אפטרופוס כדי להעיד עליו בכדי שיהיה שור מועד שמשלם נזק שלם מהעלייה). ואילו לדעת חכמים שחולקים על סומכוס ואומרים 'מעמידין להם אפטרופין' בהכרח שכן מעמידין אפטרופין לגבות שור תם מגופו. ונמצא שזו מחלוקת תנאים.

וסיפא במאי קמפלגי: הגמרא עוברת לסיפא של הברייתא ומבארת את המחלוקת. לאחר שביארנו שלכו"ע שור של חרש ושוטה מעמידין לו אפטרופוס כדי להעיד עליו שיהא מועד, נחלקו התנאים מה קורה כאשר הבעלים שלו נתפקח - האם הוא חוזר להיות תם או שהוא נשאר מועד. המחלוקת היא האם העובדה שהוא עבר מ'רשות האפטרופוס' ל'רשות הבעלים' משנה את המצב של השור ממועד לתם, (כי הוא היה מועד תחת האפטרופוס ולא תחת הבעלים), או ש'הרשות' החדשה אינה משנה את המצב שלו ממועד לתם.

*

תנו רבנן שור חרש שוטה וקטן: שור של חש"ו שנגח - רבי יעקב משלם חצי נזק. הגמרא מיד מקשה: **רבי יעקב מאי עבידתיה:** מה מעשיו כאן? כלומר מדוע הוא צריך לשלם? ומתרתת: **אלא אימא:** אלא כך צריך לומר: רבי יעקב מחייב חצי נזק.

קושיא: **במאי עסקינן:** במה מדובר? אם מדובר בשור תם - אין זו דעתו של רבי יעקב אלא כולי עלמא סוברים ששור תם משלם חצי נזק. ואם מדובר בשור מועד - עדיין: אם מדובר ששמרו על השור כראוי - כלל וכלל לא צריך לשלם, כי הבעלים אנוס. ואם לא שמרו עליו כראוי - לכולי עלמא צריך לשלם נזק לשם ולא חצי נזק כי הרי הוא מועד.

אמר רבא: מדובר בשור מועד ששמרו אותו בשמירה פחותה ולא בשמירה מעולה. דהיינו נעלו בפניו את הדלת בצורה שהיא עומדת בפני רוח מצויה אבל לא בפני רוח שאינה מצויה. ורבי יעקב סובר שלוש דברים:

א. רבי יעקב סובר כרבי יהודה ששור מועד מספיק לו שמירה פחותה, שלא כמו שור תם שצריך דוקא שמירה מעולה (רבי יהודה לומד זאת מפסוקים לקמן בסוף הפרק). ולכן הבעלים פטור מלשלם נזק שלם על ההיזק של השור כי הם שמרו עליו כראוי.

ב. אלא שרבי יעקב סובר כרבי יהודה בעוד דבר: 'צד תמות במקומה עומדת' כלומר שור תם שנעשה מועד והוא משלם נזק שלם, בעצם נשאר בו החצי של התם שמשלם חצי נזק, ומצטרף אליו עוד חצי של מועד, וביחד משלם נזק שלם.

ואם כן אמנם לגבי שור מועד מספיק שמירה פחותה כאמור, אבל לגבי שור תם צריך שמירה מעולה, ומכיון שהוא שמר על השור בשמירה פחותה הוא נפטר רק מהחצי נזק של המועד, אך נשאר חייב על החצי נזק של התם. ולכן משלם חצי נזק.

ג. ומכיון שחצי נזק גובים רק מגופו של השור - רבי יעקב סובר כחכמים (בברייתא הנ"ל) ש'מעמידין אפטרופין לשור תם לגבות מגופו'. ואמנם גם רבי יהודה מודה לחכמים בזה.

אמר ליה אביי (לרבא) ולא פליגי? וכי האם רבי יעקב סובר כרבי יהודה, והם לא חולקים? והרי בבבלייתא כתוב שהם חולקים: לדעת רבי יהודה 'חייב' דהיינו משלם נזק שלם, ולדעת רבי יעקב משלם רק חצי נזק.

תירוץ: **אמר רבה בר עולא:** הם לא חולקים, אלא רבי יעקב רק מפרש שמה שאמר רבי יהודה 'חייב' הכוונה 'חייב חצי נזק'.

קושיא: **ולאביי דאמר פליגי:** ואביי שסובר שהם כן חולקים - במה המחלוקת שלהם? הרי בתם לכו"ע צריך לשלם רק חצי נזק. ואלו במועד ושמירה פחותה - רבי יהודה הרי סובר שמשלם חצי נזק כנ"ל ולא נזק שלם. ובמועד ללא שמירה כלל - לכו"ע צריך לשלם נזק שלם?

תירוץ: **אמר לך:** מדובר במועד ללא שמירה כלל, ולכן לדעת רבי יהודה משלם נזק שלם. אלא שקשה מדוע לדעת רבי יעקב חצי נזק?

והתשובה: רבי יעקב הרי כאמור סובר כרבי יהודה א. שצד תמות במקומה עומדת ב. שמעמידין אפטרופין לשור תם לגבות מגופו. ולכן אמנם יש כאן חצי מועד וחצי תם אבל גובים את שניהם חצי מהעליה וחצי מגופו. אבל רבי יעקב סובר כרבי יהודה רק לגבי הדין שצד תמות במקומה עומדת, אבל הוא לא סובר כמותו שמעמידין אפטרופין לשור תם לגבות מגופו. ולכן את החצי של המועד הוא משלם, אבל את החצי של התם הוא לא משלם כי לא מעמידין אפטרופין לשור תם.

אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא: בשלמא אביי מוכן מדוע הוא העמיד את דברי רבי יעקב בבבלייתא (שפתחנו בה את הסוגיא) שמשלם חצי נזק, שמדובר בשור מועד ללא שמירה כלל - כי לדעתו רבי יעקב חולק על רבי יהודה וסובר ש'לא מעמידין אפטרופוס לשור תם לגבות מגופו' וממילא אי אפשר להעמיד את הבריייתא בשור תם כי אז לא משלם כלל!

אבל לרבא שביאר שרבי יעקב מודה לרבי יהודה גם בכך ש'מעמידין אפטרופין וכו' - מדוע הוא העמיד את הבריייתא בשור מועד ולא בשור תם? הוא יכל להעמיד את דברי רבי יעקב בשור תם ובשתי אפשרויות:

אי לרבי יהודה: או שרבי יעקב סובר כמו רבי יהודה שתם צריך שמירה מעולה, ומדובר ששמר אותו בשמירה פחותה ולכן חייב חצי נזק.

אי לרבי אליעזר בן יעקב: או שרבי יעקב סובר כמו רבי אליעזר בן יעקב שמספיק לשור תם שמירה פחותה, ומדובר שלא שמר אותו כלל ולכן משלם חצי נזק. והחידוש בדברי רבי יעקב שמעמידן אפטרופין לשור תם, וכנ"ל.

תירוץ: אמר ליה הכי קאמר: רבא אמר דבר אחד שיש בו שני טעמים. כלומר לדעתו רבי יעקב סובר כרבי יהודה בשני דינים (שהם בעצם שלושת הדינים שביארנו בדברי רבא כנ"ל), והוא רצה להשמיע לנו את שניהם:

א. שמעמידן אפטרופין וכו'. ב. שלמועד מספיקה שמירה פחותה (ג. וצד תמות במקומה עומדת). ולכן הוא העמיד במועד ושמירה פחותה - שאז נלמד את שני הדינים. אבל אם היה מעמיד בתם - היינו לומדים רק את הדין ש'בית דין מעמידן וכו' אבל לא את הדין 'שלמועד מספיק שמירה פחותה ושצד תמות במקומה עומדת'.

תירוץ נוסף על קושית אב"י מהברייתא שרבי יהודה ורבי יעקב חולקים האם משלם נזק שלם או חצי נזק:

רבינא אמר: מדובר בשור מועד שלאחר מכן בעלים שלו השוטה נתפקח. והמחלוקת של רבי יהודה ורבי יעקב האם אומרים ש'רשות משנה' והוא נהפך ל'תם' וממילא משלם חצי נזק, או שהוא נשאר בחזקת מועד שהיתה לו עד עכשיו ומשלם נזק שלם.